

Luftimi i segregimit shkollor në Evropë përmes arsimit gjithëpërfshirës

Shprehje qëndrimi

COMMISSIONER
FOR HUMAN RIGHTS

COMMISSAIRE AUX
DROITS DE L'HOMME

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Luftimi i segregimit shkollor në Evropë përmes arsimit gjithëpërfshirës: Shprehje qëndrimi

**Nga Komisioneri i Këshillit
të Evropës për të Drejtat e Njeriut**

Unofficial translation

Horizontal Facility for Western Balkans and Turkey

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Ky përkthim është përgatitur si pjesë e projektit të bashkëfinancuar nga Unioni Evropian dhe Këshilli i Evropës 'Nxitja e një kulture demokratike dhe e diversitetit në shkolla'. Qëndrimet e shprehura këtu nuk mund në asnjë mënyrë të mirren si refleksion i opinionit zyrtar të asnjërës palë.

Botimi në gjuhën frënge:
"Lutter contre la ségrégation scolaire en
Europe par l'éducation inclusive"

Fotoja e kopertinës: Denys Kuvaiev ©
Fotosearch

Fotot e tjera: Fëmijët romë në shkollë
© Këshilli i Evropës; Komisioneri për të
Drejtat e Njeriut

Nils Muižnieks, Slloveni, 2017
© Borut Krajnc

Faqosja dhe kopertina: Departamenti për
Prodhimin e Dokumentave dhe Botimeve
(DPDB),
Këshilli i Evropës

© Këshilli i Evropës, shtator 2017 Shtypur
në Këshillin e Evropës

Ky material është një përmbledhje e qëndri-
meve lidhur me segregimin në shkollë dhe
arsimin gjithëpërfshirës të Komisionerit për
të Drejtat e Njeriut të Këshillit të Evropës.
Përbën një përmbledhje të qëndrimeve
dhe konkluzioneve të Komisionerit për sa
i takon segregimit në shkollë dhe arsimit
gjithëpërfshirës, duke u bazuar, së pari, në
punën e tij monitoruese dhe tematike në
vend. Ky material përmban gjithashtu një
listë rekomandimesh.

Për përgatitjen e këtij materiali ka dhënë
mbështetjen e tij Xavier Bonal, Profesor i
Sociologjisë pranë Universitetit Autonom
të Barcelonës dhe Profesor i Jashtëm për
Arsimin dhe Zhvillimin Ndërkombëtar
pranë Universitetit të Amsterdami.

Lënda

HYRJE	5
I. SEGREGIMI SHKOLLOR NË VENDET ANËTARE TË KËSHILLIT TË EVROPËS:	
SITUATA AKTUALE	7
1. Vështrim i përgjithshëm mbi segregimin në vendet anëtare	7
2. Shkaqet kryesore të segregimit	10
II. PASOJAT E TË ARSIMUARIT VEÇMAS	13
III. PARIMET KRYESORE PËR NJË POLITIKË PËR ARSIMIN GJITHËPËRFSHIRËS	15
1. Një pikëpamje e zgjeruar për të drejtën për arsim	15
2. E drejta për arsim dhe të drejtat gjatë procesit të arsimimit	15
3. Arsimi si përgjegjësi publike	16
4. Rregullimi i zgjedhjes së shkollës	17
5. Të gjithë fëmijët mund të mësojnë	17
IV. TË SHKUARIT DREJT ARSIMIT GJITHËPËRFSHIRËS:	
KONKLUZIONE DHE REKOMANDIME	19
1. Sigurimi i ndalimit të plotë ligjor të diskriminimit	19
2. Miratimi i një strategjie shkollore kundër segregimit	20
3. Rritja e ndërgjegjësimit për sa i përket arsimin gjithëpërfshirës	21
4. Sigurimi i cilësisë së arsimin në të gjitha shkollat	22
5. Planifikimi i sigurimit të arsimin me një optikë gjithëpërfshirëse	22
6. Rregullimi dhe monitorimi i pranimit në shkollë	23
7. Ndalimi i testimit si mjet përzgjedhës	23
8. Vlerësimi i nevojave të nxënësit	24
9. Shpërndarja e drejtë e nxënësve që i përkasin grupeve të cenueshme	25
10. Përcaktimi i njësive vendore që kanë shkolla të balancuara nga pikëpamja sociale	26
11. Caktimi i mësuesve më të mirë në shkollat më problematike	26
12. Promovimi i pjesëmarrjes së prindërve në shkollë	27
SHTOJCË – DOKUMENTET NDËRKOMBËTARE QË SHËRBEJNË SI REFERENCË	29
Organizatata Ndërkombëtare	29
Referenca të tjera	30

Hyrje

Veçimi shkollor është ende një realitet fatkeq në Evropën e ditëve të sotme. Pasojat negative të tij prekin veçanërisht fëmijët romë, fëmijët me aftësi të kufizuara, fëmijët e emigrantëve ose fëmijë të tjerë për shkak të rrethanave të tyre shoqërore ose personale (p.sh.: fëmijët që janë futur në institucione ose fëmijët që janë subjekt i sistemit të drejtësisë për të mitur). Pavarësisht legjislacionit në fuqi dhe politikave kundër diskriminimit, praktika e ndarjes së grupeve të nxënësve në shkolla ose klasa të veçanta, ndoshta, po bëhet edhe më e shpeshtë, edhe si rezultat i rritjes aktuale të valës së emigrantëve dhe refugjatëve në Evropë.

Segregimi shkollor është një nga format më të këqija të diskriminimit dhe shkelje e rëndë e të drejtave të fëmijëve në fjalë, për sa kohë që mundësitë e tyre për të mësuar dëmtohen seriozisht nga izolimi dhe mospërfshirja në shkollat e zakonshme të arsimit publik. Ai është shprehje e qartë e padrejtësisë kundër pakicave dhe grupeve të cenueshme, që përjetëson gjithashtu lënien pa përkrahje të të gjithë grupeve të popullsisë në Evropë.

Proceset gjyqësore strategjike, fuqizimi i komunitetit, i mbështetur nga lëvizjet për të drejtat civile, si dhe zhvillimi i standardeve ndërkombëtare për të drejtat e njeriut i kanë kontribuar luftës kundër segregimit shkollor në shumë vende. Në veçanti, gjatë dhjetëvjeçarit të fundit, Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut ka krijuar një praktikë gjyqësore të gjerë lidhur me segregimin shkollor, që prek veçanërisht fëmijët romë. Në mënyrë të përsëritur, kjo Gjykatë ka konstatuar raste të shkeljes së Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (Konventa) nga vendet anëtare sa i takon të drejtës së këtyre fëmijëve për të mos u diskriminuar në lidhje me të drejtën e tyre për arsim.¹

Shumë shtete kanë marrë masa të rëndësishme për të ndërtuar sisteme arsimore më përfshirëse dhe për të garantuar të drejtën e çdo fëmije për arsim pa u diskriminuar. Sidoqoftë, në praktikë, jo gjithnjë autoritetet qendrore dhe vendore i përmbushin detyrimet e tyre dhe, shpeshherë, u nënshtrohen presioneve që vijnë nga burime të ndryshme, si: administratat e shkollave, mësuesit dhe profesionistët e tjerë, si dhe nga familjet.

Shtetet kanë detyrimin pozitiv – të sanksionuar fuqishëm në legjislacionin ndërkombëtar për të drejtat e njeriut – për të ndaluar segregimin shkollor. Kjo gjë mund të arrihet përmes ndërthurjes së masave të forta antidiskriminuese,

1 Shih Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut, “Dokument informues për romët dhe endacakët” (i përditësuar në qershor 2017), që përmban informacion për një sërë rastesh ku konstatohen shkelje të nenit 14 (“Ndalimi i diskriminimit”) të Konventës, si dhe nenit 2 (“E drejta për arsim”) të Protokollit 1.

përfshirë masat ligjore, me politika që promovojnë sisteme arsimore më gjithëpërfshirëse. Sipas përcaktimit të UNESCO-s,² arsimi gjithëpërfshirës është:

një proces që trajton dhe i përgjigjet shumëllojshmërisë së nevojave të të gjithë fëmijëve, të rinjve dhe të rriturve, përmes rritjes së pjesëmarrjes në procesin arsimor dhe njohjes së kulturës dhe komuniteteve, si dhe zvogëlimit dhe eliminimit të përjashtimit në dhe nga arsimi.

Ky është një parim që përcakton përgjegjësinë (detyrimin pozitiv) e shteteve për të arsimuar të gjithë fëmijët, pa asnjë lloj diskriminimi, brenda sistemit të shkollave të zakonshme të arsimit publik.

Si i tillë, arsimi gjithëpërfshirës përmbledh luftën kundër modeleve të segregimit që prekin fëmijë të caktuar në veçanti, por gjithashtu shkon përtej kësaj. Ai përbën një qasje që e konsideron segregimin si një dukuri negative që pengon të drejtën e të gjithë fëmijëve për arsim. Ai refuzon nocionin “të ndarë, por të barabartë” dhe synon që t’i bëjë shoqëritë të hapura për të shkëmbyer informacion dhe për të mësuar nga shumëllojshmëria e tyre. Rëndësia e tij bëhet dhe më e dukshme në periudhat e krizës ekonomike apo mungesës së stabilitetit politik, kur qëndrimet raciste, ksenofobia dhe intoleranca tentojnë të përkeqësohen, duke rrezikuar kështu vlerat demokratike dhe kohezionin social.

Arsimi gjithëpërfshirës nuk duhet të konsiderohet si një projekt utopik. Ai është një pikësynim i arritshëm që ka një potencial shumë të madh për të përmirësuar kohezionin social, marrëdhëniet ndërkulturore dhe mundësitë për arsim të të gjithë fëmijëve.

Ky dokument, së pari, jep një shikim të përgjithshëm të situatës sa i takon segregimit shkollor në vendet anëtare të Këshillit të Evropës, si dhe të faktorëve kryesorë që e shkaktojnë atë, bazuar në faktet e gjetura gjatë punës monitoruese të Komisionerit, në këto vende (Seksioni I).

Gjithashtu, në këtë dokument analizohen rreziqet që vijnë si pasojë e arsimit të veçuar (Seksioni II). Më tej, në dokument ravijëzohen parimet kryesore ku duhet të mbështetet çdo politikë që zhduk segregimin dhe nxit arsimin gjithëpërfshirës (Seksioni III), dhe ai përfundon me një listë konkluzionesh dhe rekomandimesh për politikëbërësit, dhe më gjerë, për të gjithë aktorët që përfshihen në zhvillimin e politikave për një arsim më gjithëpërfshirës (Seksioni IV).

2. UNESCO (2009), “Udhëzime lidhur me politikën për përfshirjen në arsim”, UNESCO, Paris.

I. Segregimi shkollor në vendet anëtare të Këshillit të Evropës: situata aktuale

1. Vështrim i përgjithshëm mbi segregimin në vendet anëtare

Një numër i konsiderueshëm fëmijësh, në të gjithë Evropën, arsimohen në shkolla me një përqendrim të madh fëmijësh, të cilët kanë disavantazhe që burojnë nga prejardhja socio-ekonomike, etnike dhe kulturore, ose qoftë dhe për shkak të të qenit fëmijë me aftësi të kufizuara. Ndarja ose përqendrimi i tyre në shkolla dhe klasa të veçanta dëmton mundësitë e tyre për të nxënë dhe përbën një shkelle të pastër të së drejtës së tyre për t'u arsimuar dhe të së drejtës së tyre për të mos u diskriminuar.

Fëmijët me aftësi të kufizuara

Shkollat e posaçme për fëmijët me aftësi të kufizuara përbëjnë një praktikë mjaft të përhapur në të gjithë Evropën, pavarësisht faktit se neni 24 i Konventës së OKB-së mbi të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (UNCRPD) detyron shtetet që të sigurojnë që fëmijët me aftësi të kufizuara të kenë mundësinë për të ndjekur "edukimin fillor gjithëpërfshirës, cilësor dhe pa pagesë dhe arsimin tetëvjeçar në baza të barabarta me të tjerët në komunitetet ku ata jetojnë".³

Në raportet e tij të njëpasnjëshme, pas vizitave të shumta në vende të ndryshme, Komisioneri ka shprehur shqetësimin e madh lidhur me segregimin shkollor të fëmijëve me aftësi të kufizuara, dhe ka tërhequr vëmendje për shtrirjen e kësaj forme segregimi, ende të pranuar gjerësisht, në Evropë.⁴ Në shumë vende ende nuk i kushtohet vëmendje përfshirjes së këtyre fëmijëve si një detyrim i pashmangshëm për shkollat e zakonshme të arsimit publik. Në disa vende

3. Të gjithë vendet anëtare të Këshillit të Evropës, me përjashtim të tre prej tyre: Irlandës, Lihtenshtajnit dhe Monakos, janë palë të UNCRPD-ës që nga muaji korrik 2017. Gjithashtu, shih Komiteti i OKB-ësë për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara, Angazhimin e Përgjithshëm nr. 4 "Mbi të drejtën për arsim gjithëpërfshirës", 2 shtator 2016.

4. Shih raportet që ka hartuar Komisioneri pas vizitave në Belgjikë (2016), Bullgari (2015), Republikën Çeke (2013), Francë (2015), Letoni (2016), Lituani (2017), Mal të Zi (2014), Holandë (2014), Rumani (2014), Serbi (2015), Sllovaki (2015) dhe Spanjë (2013), gjenden në adresën: www.coe.int/en/web/commissioner/country-reports-by-country.

duket sikur më shumë piren që të rregullojnë ndonjë formë segregimi dhe të riemërtojnë format e segregimit gjatë procesit mësimor, duke përdorur një terminologji më të pranueshme, qoftë dhe “arsimin gjithëpërfshirës”.⁵

Për më tepër që hyrja në shkollat e zakonshme të arsimit publik nuk garanton detyrimisht përfshirjen. Shpesh, fëmijët me aftësi të kufizuara, megjithëse nën të njëjtën çati, mbeten në praktikë ende të ndarë nga bashkëmoshatarët e tjerë, të arsimuar vetëm me kohë të pjesshme ose pa akses tek programet e zgjeruara ditore.⁶ Gjithashtu, ata përbëjnë numrin më të madh të nxënësve që braktisin shkollën. Zakonisht, kjo gjë vjen si pasojë e mungesës së burimeve për të siguruar askesin dhe për të ofruar forma të mbështetjes individuale.⁷ Në kuadër të politikave të kursimit janë eliminuar edhe format ekzistuese të ofrimit të mbështetjes.⁸

Fëmijët me aftësi të kufizuara, që bëhen pjesë e arsimit të veçantë, zakonisht, nuk marrin një diplomë që njihet dhe kanë akses të kufizuar tek arsimi i mesëm dhe i lartë. Pavarësisht mungesës së të dhënave të besueshme, të krijohet përshtypja që nëse këta fëmijë marrin fillimisht arsim të veçantë, ata rrallëherë riintegrohen në arsimin e zakonshëm publik.⁹

Komisioneri ka theksuar në mënyrë të vazhdueshme që segregimi shkollor i fëmijëve me aftësi të kufizuara, thjesht, mund të përjetësojë lënien pa përkrahje në shoqëri të personave me aftësi të kufizuara dhe të përforcojë paragjykimet ndaj tyre. Ai ka theksuar se fëmijët me aftësi të kufizuara, që jetojnë në institucionet rezidenciale, janë veçanërisht të prekur nga segregimi shkollor.¹⁰

Fëmijët romë dhe endacakë

Gjithashtu, segregimi shkollor prek seriozisht fëmijët romë dhe endacakë në shumë vende anëtare. Një numër shpërpjesëtimor i tyre janë të regjistruar në klasa përmirësuese dhe shkolla të veçanta, ku ata arsimohen bazuar në një kurrikul të kufizuar.¹¹ Në disa vende, gjasat që fëmijët romë të regjistrohen në shkolla të veçanta, janë 27 herë më të mëdha se të fëmijëve të tjerë.¹²

5. Për shembull, në Rumani, institucionet e mëparshme rezidenciale për fëmijët me aftësi të kufizuara janë emërtuar “qendra për arsimin gjithëpërfshirës”; shih raportin për Rumaninë (2014), paragrafi 58. Në Holandë, arsimi i veçantë vazhdon të sigurohet me emërtimin “arsim i përshtatshëm”; shih raportin për Holandën (2014), paragrafët 185 dhe 188.
6. Shih, ndër të tjera, raportin për Francën (2015), paragrafi 251.
7. Shih raportin për Lituaninë (2017), paragrafët 87-88.
8. Shih raportin për Spanjën (2013), paragrafët 74-76.
9. Shih raportin për Belgjikën (2016), paragrafi 103.
10. Për shembull, shih raportet për: Belgjikën (2016), paragrafi 112; Bullgarinë (2015), paragrafi 32; Francën (2015), paragrafi 250; Holandën (2014), paragrafi 183; dhe Serbinë (2015), paragrafi 62.
11. Shih raportet për: Belgjikën (2016), paragrafët 150 dhe 168; Republikën Çeke (2013), paragrafët 43-58; Hungarinë (2014), paragrafët 104; Lituaninë (2017), paragrafin 91; Serbinë (2015), paragrafët 61-62; Sllovakinë (2015), paragrafët 82-94; dhe Ish Republikën Jugosllave të Maqedonisë (2012), paragrafët 84-88.
12. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut, “D.H. e të tjerë kundër Republikës Çeke”, kërkesa nr. 57325/00, vendim gjyqësor i Dhomës së Madhe i datës 13/11/2007, paragrafi 18.

Për më tepër, fëmijët romë, më së shumti, regjistrohen në shkolla vetëm për romë ose në shkolla më një përqendrim shpërpjesëtimor të fëmijëve romë, ku, në shumicën e rasteve, ata marrin një arsim më pak kërkuar dhe shpesh nën standardet e kërkuara. Nga një anketim i zhvilluar në vitin 2016 nga Agjencia e Bashkimit Evropian për të Drejtat Themelore, në nëntë vende Anëtare të BE-së, rezultoi se 33% e fëmijëve romë ndiqnin shkolla, ku pjesa më e madhe e nxënësve i përkiste këtij komuniteti, dhe 13% ndiqnin shkollat vetëm për romë.¹³

Segregimi ndodh dhe në mjediset e shkollave të zakonshme të arsimit publik, ku fëmijët romë mund të caktohen në klasa të veçanta, mund të ndalohen që të përdorin mjediset e përbashkëta sportive apo mensat.¹⁴

Në disa vende, segregimi fillon që në arsimin parashkollor, përmes regjistrimit të fëmijëve romë në klasa të veçanta përgatitore që, në praktikë, nuk të çon në përfshirjen e tyre në shkollat e zakonshme të arsimit fillor, por përbën fillimin drejt rrugës së arsimit të ndarë.¹⁵

Gjithashtu, Komisioneri vuri në dukje se po shfaqen forma të reja të segregimit si mënyrë për të shmangur legjislacionin ekzistues kundër diskriminimit, siç janë shkollat private vetëm për romë.¹⁶

Në këtë situatë, është e rëndësishme që Komisioni Evropian ka filluar procedimin për shkelje ndaj tre vendeve Anëtare të Bashkimit Evropian¹⁷ sa i takon ndalimit të diskriminimit në fushën e arsimit, të përcaktuar në Direktivën për zbatimin e parimit të trajtimit të barabartë ndërmjet personave pavarësisht racës ose përkatësisë etnike (Direktiva e Këshillit 2000/43/KE).

Fëmijët emigrantë dhe refugjatë

Fëmijët refugjatë dhe fëmijët me prejardhje emigrantësh, gjithashtu, përjetojnë segregimin shkollor në shumë vende evropiane, për sa kohë që ata mësojnë në shkolla me prani shpërpjesëtimisht të madhe të fëmijëve emigrantë. Për më tepër, shkollat dhe mësuesit lihen shpeshherë vetëm, atyre u jepen kompetenca të gjera gjyqimi, pak burime apo ndaj tyre nuk ka ndonjë kërkesë të lartë llogarë, sa i takon trajtimit të nevojave të veçanta për mësimnxënie të nxënësve emigrantë.¹⁸ Gjithashtu, Komisioneri ka vënë në

-
13. Agjencia për të Drejtat Themelore të BE-së, "Anketimi i Dytë për Pakicat dhe Diskriminimin në Bashkimin Evropian (SDMDBE II), Romët – fakte të përgjdhura" (2017). Në këtë anketim janë përfshirë nëntë shtete: Bullgaria, Republika Çeke, Kroacia, Greqia, Hungaria, Portugalia, Rumania, Sllovakia dhe Spanja.
 14. Shih raportet për: Portugalinë (2012), paragrafët 61 dhe 62; Rumaninë (2014), paragrafi 175; dhe Hungarinë (2014), paragrafët 105 dhe 106.
 15. Shih raportin për Sllovakinë (2015), paragrafi 87.
 16. Shih raportin për Sllovakinë (2015), paragrafi 145.
 17. Republika Çeke (2014), Sllovakia (2015) dhe Hungaria (2016).
 18. Shih Komisioneri për të Drejtat e Njeriut i Këshillit të Evropës (2016), "Koha që Evropa të trajtojë saktë integrimin e emigrantëve", relacion, gjendet në adresën e internetit: <https://rm.coe.int/16806da596>.

dukje me shqetësim se tendenca nganjëherë është që fëmijët me prejardhje emigrantësh të jenë më të shumtë në numër në arsimin e veçantë.¹⁹ Rritja kohët e fundit e numrit të refugjatëve, që mbërrijnë në Evropë, po e bën më të mprehtë çështjen e segregimit shkollor, për sa kohë që shumë vende anëtare ende duhet të zhvillojnë politika integruese gjithëpërfshirëse, që sigurojnë në mënyrë efektive të drejtën e fëmijëve të emigrantëve dhe refugjatëve për të ndjekur shkollat e zakonshme të arsimit publik.²⁰

Fëmijët e privuar nga aksesin në shkollë

Disa fëmijë janë tërësisht të privuar nga aksesin në shkollë. Privimi i fëmijëve nga aksesin në shkollë ose detyrimi i tyre për t'u arsimuar në shtëpi është gjithashtu një formë segregimi. Ky është një problem i veçantë për disa fëmijë romë/endacakë nga familje me një stil jetese lëvizëse, si dhe për disa fëmijë romë nga familje emigrantësh, të cilët, shpeshherë, përballen me refuzimin për t'u regjistruar.²¹ Nxjerrjet në mënyrë të vazhdueshme nga shtëpitë ndërlikojnë më tej aksesin në shkollë të fëmijëve nga këto komunitete.²² Fëmijët refugjatë mund të përballen me probleme të ngjashme dhe atyre mund t'u mohohet e drejta për të ndjekur shkollat e zakonshme të arsimit publik.²³ Gjithashtu, fëmijëve me aftësi të kufizuara, veçanërisht atyre me paaftësi të rënda, atyre që jetojnë në institucione dhe fëmijëve me aftësi të kufizuara psiko-sociale, siç është autizmi, shpeshherë, u privohet aksesin në shkollë.²⁴ Komisioni Evropian i të Drejtave Sociale ka konstatuar se disa vende anëtare nuk kanë përmbushur detyrimet e tyre që burojnë nga Karta Sociale Evropiane, duke mos siguruar akses në shkollë për grupe të caktuara fëmijësh.²⁵

19. Shih raportin për Belgjikën (2016), paragrafi 77.

20. Shih Komisioneri për të Drejtat e Njeriut i Këshillit të Evropës (2016), "Koha që Evropa të trajtojë saktë integrimin e emigrantëve", vepër e cituar. paragrafët 27-28. Gjithashtu, shih "Platformën për të mësuarin gjatë gjithë jetës", dokument për parashtrimin e politikave, "Integrimi i refugjatëve dhe emigrantëve përmes arsimit", shtator 2016.

21. Shih raportet për: Belgjikën (2016), paragrafët 167-168; Francën (2015), paragrafi 203 (Fëmijët romë), paragrafët 156-158 (Fëmijët endacakë); dhe Irlandën (2017), paragrafët 16-18.

22. Po aty.

23. Shih raportet për: Bullgarinë (2015), paragrafi 129; dhe Danimarkën (2014), paragrafi 23.

24. Shih, ndër të tjera, raportet për Lituaninë (2017), paragrafi 84 dhe 89; Francën (2015), paragrafët 248-250; dhe Rumaninë (2014), paragrafi 66.

25. Shih ankesat e ndryshme kolektive të paraqitura tek Komiteti Evropian për të Drejtat Sociale, veçanërisht: "Autism Europe' kundër Francës", kërkesa nr. 13/2002, vendim për bazueshmërinë, datë 4 nëntor 2003, "Qendra Avokatore për Aftësi të Kufizuara Mendore (QAAKM) kundër Bullgarisë", ankimi nr. 41/2007, vendim për bazueshmërinë, datë 3 qershor 2008; "Médecins du Monde-International' kundër Francës", ankimi nr. 67/2011, vendim për bazueshmërinë, datë 11 shtator 2012; dhe "Shoqata Evropiane e Personave me Aftësi të Kufizuara (SHEPAK)' kundër Francës", ankimi nr. 81/2012, vendim për bazueshmërinë, datë 11 shtator 2013.

2. Shkaqet kryesore të segregimit

Zakonisht, qeveritë parashetrojnë një seri faktorësh për të justifikuar segregimin shkollor dhe një sërë arsyes pse ndërhyrja e drejtpërdrejtë, që synon luftën ndaj këtij fenomeni në sistemin shkollor, është e vështirë dhe jo praktike. Në këto faktorë dhe arsye përfshihen: vështirësitë e gjuhës; parapëlqimi i prindërve, përfshirë dhe prirja e familjeve të shumicës së popullsisë për të regjistruar fëmijët e tyre në shkolla ku nuk ka nxënës nga pakicat ose nga grupet e emigrantëve ("lagjet e të bardhëve"); përqendrimi i banorëve rezidentë; nevoja për t'u kushtuar vëmendje nxënësve me nevoja të veçanta; si dhe botëkuptimi i familjeve të pakicave etnike dhe familjeve të emigrantëve. Kjo reflektohet në mungesën e vazhdueshme të reagimit të qeverive ndaj vendimeve të gjykatave, përfshirë dhe vendimet e Gjykatës Evropiane, që nuk janë shndërruar ende në strategji sistematike për të luftuar segregimin, dhe në miratimin e politikave arsimore gjithëpërfshirëse.

Interesa të forta në fushën e arsimit mund të shpjegojnë një lloj pasiviteti nga ana e shteteve për ndalimin e arsimit të veçuar. Vendimmarrësit dhe liderët politikë, administratat e shkollave, mësuesit dhe familjet, nganjëherë, mund t'u rezistojnë në mënyrë aktive risive që mund të ndryshojnë situatat e një privilegji relativ sa i takon arsimit.²⁶ Mundësitë e këtyre aktorëve për të artikuluar kërkesat e tyre dhe për të shprehur kritikën ndaj politikave të qeverisë janë shumë më të mëdha sesa mundësitë e familjeve të cenueshme për të luftuar për të drejtën e fëmijëve të tyre për t'u arsimuar.

Ngurrimi për të përfshirë fëmijë me aftësi të kufizuara është shtuar nga marzhi i gjerë i lirisë së veprimt, që gëzojnë shpesh shkollat, kur bëhet fjalë për t'u siguruar një sistemim të arsyeshëm këtyre fëmijëve, në mënyrë që ata të kenë mundësi për t'u arsimuar në baza të barabarta si fëmijët e tjerë.²⁷ Shpeshherë, shkollat nxjerrin si justifikim argumentet ekonomike për t'u mohuar këtyre fëmijëve mbështetjen e posaçme që iu nevojitet që të mund të hyjnë në arsimin e zakonshëm publik.

Gjithashtu, interesat financiare mund të forcojnë rezistencën ndaj luftës kundër segregimit, veçanërisht sa i përket arsimit të veçantë.²⁸ Grupet e profesionistëve që përfshihen në arsimin e veçantë, siç janë mësuesit, psikologët dhe qendrat e testimit, shpesh, e kundërshtojnë luftën ndaj segregimit, për të mbrojtur interesat vetjake.

Një tjetër çështje e rëndësishme e segregimit shkollor është pasja e rregulloreve të papërshtatshme për pranimin dhe aksesin në shkollë. Në shkollat e shteteve të ndryshme lejohet ende që përzgjedhja e nxënësve të bëhet në bazë të mundësive personale, ekonomike dhe fetare të tyre. Shpeshherë, testimi përdoret, si në

26. Shih, ndër të tjera, raportet për: Letoninë (2016), paragrafët 77 dhe 81, si dhe për Lituaninë (2017), paragrafi 86.

27. Shih, ndër të tjera, raportet për: Holandën (2014), paragrafët 181-182 dhe 188, si dhe për Belgjikën (2016), paragrafët 106 dhe 115.

28. Shih raportet për: Belgjikën (2016), paragrafi 108, Lituaninë (2017), paragrafi 109 dhe Sllovakinë (2015), paragrafët 146 dhe 160.

arsimin publik dhe në atë privat, si mjet për të diskriminuar fëmijët që i përkasin grupeve të cenueshme. Në vende të ndryshme, fëmijët romë janë futur shpesh në arsimin e veçantë, bazuar në teste të njëanshme nga pikëpamja kulturore, të cilët çojnë në diagnostikimin e gabuar të paaftësive mendore.²⁹ Gjithashtu, në vende të caktuara, besimi fetar mund të jetë bazë për segregimin në shkolla. Përveç kësaj, në disa vende, tarifat e shkollimit mund të pengojnë fëmijët e familjeve të varfra që të ndjekin shkollat private të subvencionuara nga shteti.

Paragjykimet e rrënjosura thellë dhe refuzimi ndaj pakicave etnike (veçanërisht, ndaj komunitetit rom) ka çuar në praktika përrjashtimore, që shkojnë nga segregimi deri te refuzimi i paligjshëm i regjistrimit. Një shembull i kësaj dukurie është dhe ndarja e fëmijëve romë, veçanërisht vajzave, nga nxënësit e tjerë, bazuar në argumentimin se kjo gjë parapëlqehet nga prindërit ose në paramendimet kulturore dhe veçantitë shoqërore. Siç nënvizohet nga Gjykata Evropiane, dakordësia e prindërve në asnjë rast nuk mund të shërbejë si justifikim për praktika diskriminuese.³⁰

Përveç kësaj, kriza ekonomike e kohëve të fundit dhe shoqërimi i saj me masa shtrënguese lidhur me kursimin ka sjellë si pasojë pakësimin e fondeve për arsimin në shumë vende evropiane. Shkurtime të financimit kanë ndikuar në mënyrë shpërpjesëtimore tek grupet që kanë më shumë nevojë për ndihmë dhe mbështetje. Mungesa e specialistëve për fëmijët me aftësi të kufizuara, pakësimi i programeve që mbështesin integrimin gjuhësor dhe kulturor të fëmijëve të emigrantëve, shkurtimi i programeve parashkollore dhe bursave, si dhe mbarimi i projekteve për të parandaluar braktisjen e shkollës janë të gjitha masa që më shumë do të kenë efekt të kundërt tek fëmijët më të cenueshëm, duke zvogëluar kështu mundësitë e tyre për arsim.³¹

Për më tepër, duhet të theksohet se cilësia më e ulët e arsimit në një shkollë mund të jetë njëherazi dhe shkak dhe pasojë e segregimit shkollor. Shkollat që ndiqen nga nxënës, të cilët janë të pafavorizuar nga pikëpamja shoqërore, priren të kenë pritshmëri më të ulëta sa i takon rezultateve në mësim të këtyre fëmijëve. Shpeshherë, këto janë shkolla të padëshirueshme për shumë familje, të cilat, për këtë arsye, mund të zgjedhin shkolla jashtë lagjes së tyre kur kërkojnë shkollë. Kështu, arsimi i një cilësie më të ulët bën që të polarizohet kërkesa në shkollë dhe, si rrjedhojë, është shkak për rritjen e segregimit shkollor. Në të njëjtën kohë, shkollat, në të cilat mëson një shumicë e fëmijëve të paavantazhuar ose të cenueshëm, kërkojnë më shumë burime njerëzore dhe mjete financiare, në mënyrë që të ruhet niveli i duhur arsimor. Gjithashtu, kërkohet një administrim i fortë dhe një projekt arsimor ambicioz për të përmirësuar përvojën e të mësuarit për të gjithë fëmijët. Sidoqoftë, në kushtet e mungesës së këtyre mjeteve, nivelet e arsimit zakonisht bien. Po në të njëjtin kuptim, arsimi i një cilësie më të ulët

29. Shih raportet për: Republikën Çeke (2013), paragrafët 50-52 dhe Hungarinë (2014), paragrafi 104.

30. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut, "D.H. e të tjerë kundër Republikës Çeke", vepër e cituar, paragrafi 142.

31. Shih, ndër të tjera, raportet për: Qipron (2016), paragrafi 95; Irlandën (2017), paragrafi 140; dhe Spanjën (2013), paragrafët 30-34.

është gjithashtu pasojë e segregimit shkollor. Ky rreth vicioz i arsimit të një cilësie më të ulët dhe segregimit shkollor është në kundërshtim me të drejtën e të gjithë fëmijëve për një arsim në baza të barabarta.

Mungesa e aksesit në arsimin parashkollor e fëmijëve romë, fëmijëve emigrantë, fëmijëve që u përkasin pakicave kombëtare dhe të fëmijëve me aftësi të kufizuara, është një realitet i zakonshëm në shumë vende. Shkollimi i vonë përbën një disavantazh tjetër dhe një faktor për segregim të mëtejshëm shkollor për këta fëmijë, që kur shkollat mund të refuzojnë regjistrimin e fëmijëve me aftësi më të ulëta gjuhësore dhe shprehi më të varfra shoqërore.³²

32. Shih raportet për: Hungarinë (2014), paragrafi 102; Portugalinë (2012), paragrafi 63; Rumaninë (2014), paragrafët 93 dhe 179; Sllovakinë(2015), paragrafët 81 dhe 115; dhe Ish Republikën Jugosllave të Maqedonisë (2012), paragrafi 89.

II. Pasojat e të arsimuarit veçmas

Zbatimi i praktikave të segregimit, gjatë disa dhjetëvjeçarëve, ka sjellë pasoja të dukshme dhe të rënda për arsimin veçmas të fëmijëve.

Segregimi shkollor është jo vetëm një praktikë që diskriminon fëmijët dhe dhunon të drejtën e tyre për arsim në mënyrë të barabartë me të tjerët, por gjithashtu zvogëlon mundësitë e tyre për të përfutur aftësi thelbësore për jetën përmes kontaktit me të tjerët; shpeshherë, ky është hapi i parë i segregimit në jetë. Për më tepër, nxënësit që regjistrohen në arsimin e veçantë, përpos cilësisë më të ulët që ka shpesh ky lloj arsimimi, nuk pajisen me diplomë të njohur në fund të procesit mësimor. Segregimi minon qartë mundësitë e ardhshme për punë dhe pagë për shumë fëmijë e të rinj. Për fëmijët më të avantazhuar dhe fëmijët nga shumica e popullsisë, segregimi mund të çojë gjithashtu drejt zvogëlimit të mundësive për të përfutur aftësi shoqërore dhe jetësore të rëndësishme, si pasojë e mungesës së ndërveprimit me fëmijë me prejardhje të ndryshme etnike ose kulturore, si dhe me fëmijë me aftësi të kufizuara.

Studimet e kryera tregojnë se segregimi shkollor ndikon negativisht jo vetëm tek nxënësit e cenueshëm ose nga pakicat etnike, por gjithashtu rrezikon të gjithë performancën e procesit arsimor. Për këtë arsye, ndalimi i segregimit shkollor është jo vetëm i domosdoshëm për të garantuar të drejtën për arsim dhe barazinë në sistemin arsimor, por gjithashtu është thelbësor për të përmirësuar efektshmërinë dhe performancën e sistemit arsimor në tërësi. Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim (OBEZH) ka paralajmëruar për pasojat që ka segregimi shkollor tek arrijtjet arsimore.³³ Vendet me indeksin më të lartë të përfshirjes sociale në shkolla (shkollat me përbërje më të lartë heterogjene të nxënësve nga pikëpamja kulturore dhe sociale) janë gjithashtu ato që kanë dalë më mirë në testin e matematikës të anketimit PISA 2012.³⁴ Këto rezultate i atribuohen “efektit të bashkëmoshatarëve”, më saktë, rezultatet pozitive burojnë nga fakti se nxënësit, që kanë vështirësi në të mësuar, përfitojnë nga të qenurit në të njëjtën hapësirë arsimore me bashkëmoshatarët më të përparuar.

33. OBEZH (2012), “Barazia dhe cilësia në arsim: mbështetja e nxënësve dhe shkollave të paavantazhuara”, Botim i OBEZH-it, Paris.

34. OBEZH (2013), “Rezultatet e PISA 2012: cilësi përmes barazisë – dhënia çdo nxënësi e mundësisë për t’ia dalë (vëllimi II)”, PISA, Botim i OBEZH-it, Paris.

Kërkimet në këtë fushë theksojnë së përbërja heterogjene në nivelet e mësimi është pozitive, veçanërisht për nxënësit më të paavantazuar, ndërsa "humbja" e vëzhguar, që buron nga përbërja heterogjene, për nxënësit më të avantazuar është e pakët. Anasjelltas, përqendrimi i madh në të njëjtën klasë i nxënësve, që kanë vështirësi për të mësuar, ul cilësinë arsimore dhe pritsmërinë e mësuesve sa i takon potencialit për rezultate në mësim të nxënësve të tyre.

Izolimi i grupeve të pakicave, siç janë romët/endacakët dhe nxënësit emigrantë, të regjistruar rishtas në sistemin arsimor, dëmton integrimin shoqëror të këtyre nxënësve dhe dobëson lidhjet që mbajnë kohezionin social. Mungesa e kontakteve ndërkulturore ka gjasa të rezultojë në një tolerancë më të pakët ndaj shumëllojshmërisë, mungesë respekti për dallimet fetare dhe kulturore dhe mund të nxisë qëndrimet raciste, diskriminimin dhe përjashtimin mes të rinjve. Në veçanti, përjashtimi ose ndarja në arsim, në bazë etnike dhe gjuhësore, mund të ketë një impakt të madh negativ për kohezionin social dhe pajtimin në shoqëritë shumëetnike, që mundohen t'i japin fund një të shkuare të dhunshme.³⁵ Në dallim nga sa më sipër, arsimit gjithëpërfshirës integron dallimet kulturore, shoqërore, fetare dhe dallime të tjera, si dhe lehtëson domosdoshmërinë e vlerave të përbashkëta në shoqëritë e ndryshme.

Segregimi shkollor është gjithashtu negativ edhe nga pikëpamja ekonomike. Komisioneri ka vënë re se shkollat e veçanta dhe format e tjera të arsimit ndaras janë shumë më të kushtueshme për shtetin se shkollat e zakonshme të arsimit publik.³⁶ Numri i madh i nxënësve të cenueshëm të përqendruar në të njëjtat shkolla dhe klasa, i detyron autoritetet publike për të siguruar më shumë material thelbësor dhe burime njerëzore për të plotësuar nevojat e numrit të madh të nxënësve, që mund të kenë vështirësi në mësimnxënie. Përveç kësaj, segregimi shton rastet e braktisjes së shkollës dhe sjell kosto të larta nga pikëpamja e humbjes së kapitalit njerëzor, si dhe kosto të tjera të detyrueshme nga nevoja për të zbatuar programe për një mundësi të dytë dhe forma të tjera të mekanizmave korrigjuese arsimore. Këto kosto mund të ulen në mënyrë domethënëse me aplikimin e sistemeve arsimore gjithëpërfshirëse.

35. Për shembull, ky është rasti i Bosnjë-Herzegovinës, ku është zhvilluar sistemi "dy shkolla nën një çati", i Ish Republikës Jugosllave të Maqedonisë, si dhe pjesërisht i Kroacisë. Shih Komentin e të Drejtave të Njeriut "Arsimi gjithëpërfshirës jetësor për kohezionin social në shoqëritë e ndryshme", 5 maj 2015. Gjithashtu, shih raportin për Ish Republikën Jugosllave të Maqedonisë (2013), paragrafët 27-31.

36. Shih raportin për Republikën Çeke (2013), paragrafi 57.

III. Parimet kryesore për një politikë arsimore gjithëpërfshirëse

Politikat arsimore gjithëpërfshirëse në nivelin lokal dhe kombëtar duhet të bazohen në një sërë parimesh kryesore, nëse përmes tyre synohet të luftohet segregimii shkollor, si dhe të promovohet gjithëpërfshirja. Pesë janë parimet kryesore.

1. Një vizion i zgjeruar i së drejtës për arsim

Minimumi i kërkesave arsimore për përfshirjen sociale është rritur ndjeshëm me kalimin e kohës. Aksesit më i mirë dhe më i zgjeruar në përvojën arsimore – si në sektorin formal dhe në atë joformal – është i nevojshëm për fëmijët dhe të rinjtë për të përfutur aftësitë e nevojshme për të jetuar dhe punuar në shoqërinë e sotme.

OBEZH-i dhe BE-ja kanë nënvizuar rëndësinë e realizimit të disa formave të pas-arsimit të detyrueshëm, në mënyrë që të shmanget rreziku i papunësisë dhe përjashtimit social. Aksesit tek arsimit përpara nisjes së arsimit parashkollor është njohur gjithashtu si një element kyç për të shtuar më tej mundësitë për arsim. Studime të shumta kanë treguar se aksesit tek arsimit parashkollor rrit rezultatet shkollore dhe lehtëson përparimin tek nivelet e tjera më të larta të arsimit, sidomos për grupet më të cenueshme.

Për më tepër, patja e aksesit për t'u shoqërizuar jashtë klase dhe në veprimtaritë jashtëshkollore, kampet e të rinjve etj., është gjithashtu shumë thelbësore për të përfutur aftësi dhe kompetenca që janë me rëndësi kryesore për punën dhe jetën në të ardhmen.³⁷

Sot, e drejta për arsim duhet të interpretohet në bazë të një vizioni më të gjerë për arsimin, që e kapërcen arsimin formal dhe të detyrueshëm. Kjo e drejtë duhet të përfshijë aksesin tek arsimit parashkollor dhe i lartë, por edhe tek veprimtaritë jashtëshkollore dhe arsimit joformal. Personat që i përkasin grupeve të paavantazuara në shoqëri duhet të kenë akses te këto përvoja mësimore në mënyrë të barabartë me të tjerët dhe autoritetet duhet të punojnë për t'i siguruar këto mundësi.

37. Shih raportet për Sllovakinë (2015), paragrafi 86; dhe Belgjikën (2016), paragrafi 109.

2. E drejta për arsim dhe të drejtat gjatë procesit të arsimimit

Për të siguruar që fëmijët, që i përkasin grupeve të paavantazuara, të kenë akses në shkollë nuk mjafton që këta fëmijë të shpërndahen në shkolla të ndryshme, nëse këto shkolla nuk janë përshtatur për nevojat e tyre dhe nëse nuk ofrojnë arsim cilësor.³⁸

Katarina Tomaševski, Raporterja e parë Speciale e OKB-së për të drejtën për arsim, zhvilloi konceptin e 4 A-ve (sipas germave të para të secilës fjalë) për ta bërë arsimin një të drejtë kuptimplote. Ajo identifikoi disponueshmërinë, aksesueshmërinë, pranueshmërinë dhe përshtatshmërinë, si katër komponentët kryesorë të arsimit, që duhet të ofrojnë shtetet nëse duan të sigurojnë një të drejtë të efektshme për arsim. Disponueshmëria u imponon autoriteteve detyrimin për të siguruar numrin e mjaftueshëm të shkollave (dhe të mësuesve) për të përmbushur nevojat e të gjithë nxënësve në moshë shkollore; aksesueshmëria përfshin sigurimin e aksesit të pandërprerë, të përballueshëm dhe jodiskriminues ndaj arsimit për të gjithë fëmijët; pranueshmëria përfshin sigurimin e një arsimi cilësor, në një mjedis të sigurt, duke respektuar tiparet e veçanta të grupeve të caktuara (siç janë pakicat etnike) dhe duke pranuar pikëpamjet e fëmijëve se si respektohen të drejtat e tyre; dhe përshtatshmëria përfshin ngritjen e sistemeve arsimore që mund të përshtaten me nevojat e të gjithë fëmijëve, veçanërisht atyre me nevoja të veçanta, siç janë fëmijët me aftësi të kufizuara, fëmijët e pakicave etnike dhe të refugjatëve, ose fëmijët që punojnë.³⁹

Koncepti i 4 A-ve është i dobishëm për të luftuar segregimin shkollor dhe duhet të jetë një parim bazë për çdo lloj politike të arsimit gjithëpërfshirës. Me fjalë të tjera, arsimi gjithëpërfshirës kërkon edhe mbrojtjen e të drejtës për arsim dhe mbrojtjen e të drejtave gjatë procesit të arsimimit.

3. Arsimi si përgjegjësi publike

Lufta ndaj segregimit shkollor nuk mund të rezultojë e suksesshme nëse arsimi nuk konsiderohet si shërbim publik.⁴⁰ Kjo mund të përkthehet në forma të ndryshme të sigurimit të arsimimit, përfshirë dhe sektorin privat. Në shumë vende, shteti financon shkollat private duke vënë kushte të veçanta, të cilat, zakonisht, përfshijnë klauzola jodiskriminuese (sa i takon dallimeve ekonomike, kulturore, seksuale ose fetare) dhe karakterin jopërfitues të ofrimit të këtij lloj arsimi. Sidoqoftë, sistemet e ngritura për monitorimin e mënyrës se si funksionojnë shkollat private, nuk janë gjithnjë të efektshme dhe autoritetet publike shpesh

38. Shih raportet për Republikën Çeke (2013), paragrafi 61; Francën (2015), paragrafi 251; Hungarinë (2014), paragrafi 105; dhe Serbinë (2015), paragrafi 74.

39. Tomaševski K. (2001); "Detyrimet për të drejtat e njeriut: për ta bërë arsimin të disponueshëm, të aksesueshëm, të pranueshëm dhe të përshtatshëm", "Bazat për të drejtën për arsim" nr. 3, Instituti "Raoul Wallenberg" për të Drejtat e Njeriut dhe të Drejtën Humanitare, Lund / Sida, Stokolm.

40. Gjithashtu, shih Komiteti i Ministrave i Këshillit të Evropës, Rekomandimi Rek/KM (2012)13 për sigurimin e cilësisë në arsim.

kanë kapacitete të kufizuara për të sistemuar situatat që janë në kundërshtim me interesin publik dhe të mirën e përgjithshme.⁴¹

Ndërsa arsimit në institucionet arsimore shtetërore ka më shumë gjasë të sigurojë drejtësi dhe barazi, sistemet arsimore private në një masë të madhe priren të prodhojnë nivele më të larta të pabarazisë arsimore, kjo dhe për faktin e dukshëm që disa shkolla private janë të prirura drejt fitimit dhe ndjekin praktika shumë përzgjedhëse, gjë që bie ndesh me parimin e të mirës së përgjithshme të mishëruar në misionin e shërbimit publik. Prandaj, është shumë e rëndësishme që sistemet arsimore, që kanë një përfaqësim më të lartë të shkollave private, të pajisen me rregullore të rrepta dhe mjete monitoruese të efektshme për të gjetur dhe eliminuar praktikatat përjashtuese që mund të çojnë në nivele më të larta të segregimit shkollor.

Në të njëjtën kohë, shteti është përgjegjës për të siguruar që të gjitha shkollat publike të jenë gjithëpërfshirëse, parim ky që kërkon veprime të herëpashershme për të neutralizuar strategjitë e mbylljes shoqërore, që ndiqen nga disa shkolla dhe familje.

4. Rregullimi i zgjedhjes së shkollës

Zgjedhja e shkollës, në vetvete, nuk sjell domosdoshmërisht diskriminim. Një numër i madh i sistemeve arsimore e siguron arsimin thuajse në bazë të kushteve të tregut, duke marrë në konsideratë zgjedhjen e shkollës në bazë të rrethanave të caktuara. Siç ka vënë në dukje OBEZH-i, çelësi për një sistem arsimor të drejtë nuk është nëse sistemi ofron më shumë ose më pak mundësi zgjedhjeje, por nëse zgjedhja rregullohet duke u bazuar veçanërisht në zbutjen e impaktit social, kulturor, ekonomik dhe të faktorëve të tjerë, të cilët mund të rezultojnë në modele diskriminuese.

Pra, në mënyrë që të luftohet segregimi shkollor, zgjedhja e shkollës duhet të kontrollohet. Shtetet duhet të vendosin rregulla të qarta lidhur me këtë proces dhe duhet të balancojnë parimin e zgjedhjes së shkollës me synimin që të shqyrtohen dhe përmbushen të gjitha nevojat arsimore. Në parim, ky proces përfshin masa të tilla si: përcaktimi i zonave të mbulimit shkollor, rezervimi i vendeve për nxënësit me nevoja të veçanta dhe ngushtimi i raportit të nxënësve nga grupet e paavantazuara në shkolla të caktuara. Në rastet e kërkesave të shumta për shkolla të caktuara, mund të shqyrtohen të ardhurat dhe faktorët e tjerë socialë, si elemente që përcaktojnë aksesin në shkollë.

41. Shih, ndër të tjera, raportin për Irlandën (2017), paragrafët 102-114 dhe 125-127.

5. Të gjithë fëmijët mund të mësojnë

Sistemi arsimor duhet të bazohet në hamendësimin se të gjithë fëmijët mund të mësojnë dhe kanë potencialin për t'u arsimuar. Me këtë nënkuptohet patja e pritshmërive të larta sa i takon rezultateve në mësimet të të gjithë fëmijëve. Gjithashtu, me këtë nënkuptohet që sistemi duhet të identifikojë nevojat e veçanta arsimore të fëmijëve të ndryshëm dhe të përshtasë praktikën e mësimdhënies me rrethanat e veçanta, në mënyrë që të përmbushen ato nevoja dhe të sigurohet që të gjithë fëmijët të kenë mundësitë e duhura për të mësuar qoftë në shkollë, qoftë në mjedise të tjera. Shkurtimisht, ky parim do të thotë që shtetet duhet të marrin masa për të siguruar që rrethanat ekonomike, sociale, kulturore ose personale të mos kthehen në burim diskriminimi që disa fëmijë të mos përfitojnë nga përvojat e kënaqshme të të mësuarit në mënyrë të barabartë me të tjerët.

IV. Të shkuarit drejt arsimit gjithëpërfshirës: konkluzione dhe rekomandime

Veçimi shkollor është në kundërshtim me standardet ndërkombëtare dhe evropiane të të drejtave të njeriut, të cilët bartin detyrimin pozitiv që shtetet të sigurojnë të drejtën e çdo fëmije për arsim cilësor dhe pa diskriminim. Prandaj, Komisioneri për të Drejtat e Njeriut u bën thirrje vendeve anëtare të Këshillit të Evropës për ta luftuar këtë dukuri të qëndrueshme në sistemet arsimore të tyre, duke shënuar arritje gjatë futjes së një arsimi vërtet gjithëpërfshirës.

Për arritjen e këtyre objektivave, që kërkojnë lidhësi të fortë dhe angazhim politik, Komisioneri ka dhënë dymbëdhjetë konkluzionet dhe rekomandimet e mëposhtme.

1. Sigurimi i ndalimit të plotë ligjor të diskriminimit

Pavarësisht ekzistencës së standardeve ndërkombëtare të ngulitura fort, të cilat ndalojnë diskriminimin, dhe dispozitave përkatëse në shumicën e legjislacioneve vendase, ligjet në disa vende ende lënë shteg për interpretim lidhur me ndalimin e segregimit shkollor në bazë të etnisë ose arsyeve të tjera. Vendimet e gjykatave të disa prej vendeve anëtare tregojnë se ndalimi i diskriminimit nuk është përfshirë ende mjaftueshëm në legjislacionin vendas dhe për këtë duhet të amendohen ligjet ekzistuese dhe të shpjegohen më qartë konceptet e rëndësishme, në mënyrë që të sigurohet zbatimi i efektshëm i sanksioneve në rastet e segregimit shkollor.⁴²

Kërkohet një shkallë më e lartë qartësie sa i takon legjislacionit që ndalon diskriminimin në mënyrë që të sigurohen në mënyrë të efektshme të drejtat e fëmijëve të cenueshëm për arsim dhe gjatë procesit të arsimit. Legjislacioni duhet të jetë gjithëpërfshirës dhe i qartë mjaftueshëm për të trajtuar situata, në

42. Shih, ndër të tjera, Kapitullin 3 të projektit të Rrjetit LVVRA "Rrjeti Lufta ndaj Segregimit dhe Veprimi për Romët në Arsim", për segregimin shkollor në Hungari.

të cilat tradita, liria e zgjedhjes, pëlqimi prindëror ose segregimi urban përdoren për të legjitimuar diskriminimin dhe përqendrimin e madh të fëmijëve romë, fëmijëve të emigrantëve ose fëmijëve me aftësi të kufizuara në shkolla të veçanta. Përveç kësaj, e drejta për arsimin gjithëpërfshirës duhet të sanksionohet qartë në legjislacionin vendas dhe duhet të zbatohet një sistem me sanksione të synuara kundër vendimeve ose masave që shkelin këtë të drejtë.

Një kuadër ligjor i qartë dhe gjithëpërfshirës është gjithnjë e më i domosdoshëm për sa kohë që segregimi shkollor është shpesh rezultat i diskriminimit të tërthortë, dhe me sa duket janë masat neutrale që kanë një ndikim negativ shpërpjesëtimor tek disa grupe fëmijësh, pa justifikim objektiv dhe të arsyeshëm. Duke e njohur vështirësinë për përcaktimin e diskriminimit të tërthortë, në praktikën e saj gjyqësore për diskriminimin në fushën e arsimit Gjykata Evropiane ka vendosur që duhet të zbatohen rregulla më pak të rreptë për sa i takon sigurimit të provave, kur bëhet fjalë për rastet e diskriminimit të tërthortë të supozuar. Veçanërisht, kur statistikatat tregojnë një ndikim shpërpjesëtimor të masave tek një grup i caktuar fëmijësh, i takon palës së paditur që të dëshmojë se ky ndikim është rezultat i faktorëve objektivë që nuk kanë lidhje, për shembull, me origjinën etnike.⁴³

Për më tepër, është e rëndësishme të sigurohet që segregimi të konsiderohet qartë si formë diskriminimi, siç rekomandohet nga Komisioni European kundër Racizmit dhe Intolerancës (KERI) në Rekomandimin nr. 7 të Politikës së Përgjithshme të tij për politikatat kombëtare për të luftuar racizmin dhe diskriminimin racial.⁴⁴

Gjithashtu, në përputhje me dispozitat e Konventës së Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (UNCRPD), duhet përfshirë në legjislacion që mospajtimi i një akomodimi të arsyeshëm për personat me aftësi të kufizuara është një formë diskriminimi.⁴⁵ Sipas UNCRPD-ësë, akomodimi i arsyeshëm është përkufizuar si rregullim i nevojshëm për të siguruar që personat me aftësi të kufizuara të mund të gëzojnë të gjithë të drejtat e njeriut në mënyrë të barabartë me të tjerët.

Përveç kësaj, duhet të vendosen rregulla që ndalojnë segregimin në shkollat e zakonshme të arsimit publik, për të parandaluar, kështu, krijimin e grupeve të ndara të fëmijëve të pakicave etnike ose fëmijëve me aftësi të kufizuara brenda shkollave ose klasave.

43. Shih, ndër të tjera, Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut, "D.H. e të tjerë kundër Republikës Çeke", vepër e cituar. Gjithashtu, shih Gjykata Evropiane, "Dokument informues për romët dhe endacakët" (2017), vepër e cituar.

44. KERI, Rekomandimi Nr. 7 i Politikës së Përgjithshme për politikatat kombëtare për të luftuar racizmin dhe diskriminimin racial, paragrafi 6. Gjithashtu, shih raportet e KERI-t për çdo vend, të cilët përmbajnë rekomandime të dobishme se si të ndërtohet një kuadër ligjor gjithëpërfshirës kundër diskriminimit.

45. Shih, ndër të tjera, raportin për Belgjikën (2016), paragrafi 115.

2. Miratimi i një strategjie shkollore kundër segregimit

Shtetet priren të jenë më reagues se proaktivë kur ndeshen me probleme të përjashtimit dhe segregimit shkollor, një qasje që nuk ka gjasa të çojë në ndryshime strukturore dhe të qëndrueshme. Në të vërtetë, shtetet duhet të miratojnë strategji gjithëpërfshirëse kundër segregimit me synime të qarta, burime të mjaftueshme për t'i zbatuar ato, si dhe me një afat kohor të përcaktuar dhe ambicioz. Angazhimi kundër segregimit duhet të mbështetet nga nivelet më të larta të autoriteteve shtetërore.⁴⁶

Lufta kundër segregimit kërkon kohë. Sidoqoftë, shumë shpesh janë bërë përpjekje përmes projekteve afatshkurtëra, të cilat zakonisht janë bazuar në financimin e jashtëm dhe që mbarojnë sapo mbaron dhe burimi i financimit. Kjo qasje e bën të vështirë garantimin e rezultateve të qëndrueshme dhe institucionalizimin e përvojave pozitive. Përveç kësaj, kjo përbën një humbje të konsiderueshme të burimeve njerëzore dhe financiare. Për këtë arsye, është thelbësore që të sigurohet që procesi të zbatohet në mënyrë të qëndrueshme, me objektiva të qartë dhe afatgjatë. Qëndrueshmëria duhet të sigurohet gjithashtu përmes një zotërimi të qartë të këtij procesi nga ana e autoriteteve vendase, për sa kohë që procesi nuk mund të lihet në duar të OJQ-ëve, palëve të tjera private ose autoriteteve lokale.

Strategjitë kundër segregimit duhet të përfshijnë fushatat e rritjes së ndërgjegjësimit, masat për të kapërcyer interesa vetjakë të aktorëve të ndryshëm, që përfshihen në procesin arsimor, dhe aksione për të siguruar arritjen e pritshmërive të larta të të gjithë fëmijëve dhe arsimit me cilësi të lartë për të gjithë ata. Kjo kërkon gjithashtu rregullime financiare për të siguruar që të gjitha shkollat të kenë ekspertizën profesionale dhe mjetet e nevojshme për të zbatuar arsimin gjithëpërfshirës.

Autoritetet duhet të përdorin të gjithë burimet financiare të disponueshme, sidomos fondet që jepen brenda kuadrit të Bashkimit Evropian, duke u siguruar që këto fonde të përdoren në mënyrë të efektshme për të zbatuar masat kundër segregimit.⁴⁷

Ngritja e një sistemi për arsimin parashkollor pa pagesë dhe të detyrueshëm duhet të jetë pjesë e strategjive kundër segregimit, meqenëse kështu mund të kontribuohet ndjeshëm për promovimin e mundësive të barabarta për të gjithë fëmijët që në hapat e parë të tyre në procesin e arsimit, dhe zvogëlimin e ndikimit të faktorëve që përdoren për të legjitimuar segregimin shkollor në praktikë.

46. Shih, ndër të tjera, raportet për: Belgjikën (2016), paragrafi 114, dhe Republikën Çeke (2013), paragrafi 66.

47. Shih, ndër të tjera, Gjykata Evropiane e Audituesve (2016), "Nismat e politikave të BE-së dhe mbështetja financiare për integrimin e romëve: progresi domethënës i arritur gjatë dhjetëvjeçarit të fundit, por, në terren, nevojiten përpjekje të mëtejshme", Raporti Special nr. 14, GJEA, Luksemburg.

Planet kundër segregimit, të cilët synojnë fëmijët me aftësi të kufizuara, duhet të jenë pjesë e politikave më të gjera të nxjerrjes së tyre nga institucionet e veçanta, pasi, siç nënvizohet nga UNCRPD, arsimi gjithëpërfshirës nuk përputhet me institucionalizimin.⁴⁸

Planet strategjike kundër segregimit duhet të përfshijnë dhe mekanizma të efektshëm monitorues dhe vlerësues. Mjaft shpesh, mungesa e të dhënave gjithëpërfshirëse dhe e informacionit për segregimin shkollor pengon që autoritetet të vlerësojnë si duhet segregimin shkollor në vendin e tyre. Prandaj, është thelbësore që autoritetet të mbledhin rregullisht të dhëna statistikore të përditësuara dhe të besueshme të ndara sipas etnisë, aftësisë së kufizuar dhe gjinisë, në mënyrë që të ndërtohet një bazë e qëndrueshme, nga e cila të nisë puna për sisteme arsimore më të drejta dhe më gjithëpërfshirëse.⁴⁹ Për më tepër, mungesa e vlerësimit e bën të vështirë matjen e ndikimit të politikave dhe aksioneve të ndërmarra. Mekanizmat e fortë monitorues, që përfshijnë të gjithë aktorët kryesorë, kontribuojnë për zhvillimin e politikave të bazuara në të dhëna reale.

3. Rritja e ndërgjegjësimit për sa i përket arsimit gjithëpërfshirës

Një nga pengesat kryesore për të luftuar segregimin shkollor është mungesa e ndërgjegjësimit të shoqërisë lidhur me rëndësinë që ka arsimi gjithëpërfshirës për kohezionin social.⁵⁰ Prandaj, nisja e fushatave për të rritur ndërgjegjësimin për rreziqet që paraqet segregimi shkollor dhe për të theksuar, në të njëjtën kohë, përfitimet e shumta që ka arsimi gjithëpërfshirës në disa aspekte, si: performanca arsimore, zvogëlimi i rasteve të nxënësve që braktisin shkollat, integrimi në tregun e punës dhe kohezioni social, mund të ketë ndikim pozitiv për qasjen dhe pritshmëritë e të gjithë shoqërisë.⁵¹ Kjo mund të ndryshojë dhe strategjitë e shkollimit të grupeve të pakicave, të cilat, nganjëherë, riprodhojnë segregim përmes konkurrencës dhe praktikave të mbylljes shoqërore.

Gjithashtu, arsimi gjithëpërfshirës kërkon ndryshimin e mentalitetit në nivelin e shoqërisë, nga të konsideruarit e disa fëmijëve si problem tek identifikimi i nevojave ekzistuese dhe përmirësimi i vetë sistemeve arsimore. Është shumë e rëndësishme që e gjithë shoqëria, vendimmarrësit dhe të gjithë aktorët e përfshirë në fushën e arsimit të kuptojnë plotësisht nevojën për ndryshimin e këtij modeli.⁵²

-
48. Komisioni i OKB-së për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara, Komenti i Përgjithshëm nr. 4, paragrafi 66. Gjithashtu, shih raportet për: Republikën Çeke (2013), paragrafi 117; Rumaninë (2015), paragrafi 69; dhe Republikën e Sllovakisë (2015), paragrafi 159.
 49. Shih, ndër të tjera, raportin për Republikën Çeke (2013), paragrafët 47 dhe 62.
 50. Shih, ndër të tjera, raportet për: Republikën Çeke (2013), paragrafi 58; Lituaninë (2017), paragrafi 84; dhe Letoninë (2016), paragrafi 89.
 51. Shih, për shembull, Banka Botërore, "Kostot ekonomike të përjashtimit të romëve", një shënim përmbledhës, lëshuar nga Departamenti për Zhvillimin Njerëzor i Evropës dhe Azisë Qendrore i kësaj banke, në prill 2010, për përfitimet ekonomike nga zvogëlimi i segregimit shkollor të fëmijëve romë.
 52. Shih, ndër të tjera, raportin për Sllovakinë (2015), paragrafi 111.

Për këtë arsye, të shpjeguarit e arsimit gjithëpërfshirës dhe rritja e ndërgjegjësimit për rëndësinë e tij duhet të integrohen në ligjëratën politike.

4. Sigurimi i cilësisë së arsimit në të gjitha shkollat

Shkollat me përqendrim të madh të nxënësve të paavantazhuar shpesh bëhen shkolla “të këqija”. Përqendrimi i madh i varfërisë dhe vështirësitë akademike priren të ulin pritshmëritë që mund të kenë mësuesit dhe familjet për sa i përket mundësive të fëmijëve për të mësuar. Mësuesit nuk kanë nxitje që të qëndrojnë në shkolla të tilla, të cilat, nga ana tjetër, kanë qarkullime të mëdha të stafit dhe kjo e bën më të vështirë hartimin e projekteve arsimore cilësore nga ana e shkollave. Jo gjithnjë, autoritetet bëjnë të gjitha përpjekjet e kërkuara për të siguruar standarde cilësie në të gjithë shkollat. Shumë shpesh, lejimi i ekzistencës së “shkollave geto” i shërben qëllimit për të shmangur konfliktet e mundshme me familjet, të cilat nuk duan që fëmijët e tyre të arsimohen së bashku me fëmijët nga pakicat ose grupet e cenueshme.

Siç është përmendur më lart, mungesa e veprimit për të siguruar cilësinë e arsimit ushqen rrethin vicioz të arsimit të një cilësie më të ulët dhe përqendrimin e madh të nxënësve që i përkasin grupeve të paavantazuara. Është shumë e rëndësishme që shtetet të marrin të gjitha masat materiale dhe organizative për të siguruar cilësinë e arsimit në të gjitha shkollat.

Këshilli i Evropës ka bërë një punë shumë të madhe për ofrimin e arsimit cilësor dhe Rekomandimi i Komitetit të Ministrave për sigurimin e arsimit cilësor jep udhëzime të dobishme në këtë drejtim.⁵³

5. Planifikimi i sigurimit të arsimit me një optikë gjithëpërfshirëse

Shumë shpesh, autoritetet marrin vendime lidhur me planifikimin e arsimit pa patur si objektiv përfshirjen shoqërore. Për shembull, vendimet për të hapur, mbajtur ose mbyllur shkolla të caktuara, ose vendimet për të hapur klasa të reja në shkolla të ndryshme, shpesh, merren pa shqyrtuar si duhet nevojat e fëmijëve më të cenueshëm për një arsim gjithëpërfshirës. Përkundrazi, autoritetet priren që t’u përgjigjen kërkesave të veçanta, burimeve të presionit dhe interesave vetjakë.

Institucionet ndërkombëtare kanë hartuar udhëzime që, nëse është e nevojshme, institucionet arsimore duhet të mbyllën, si mënyrë për të luftuar segregimin shkollor, ose nxënësit duhet të transferohen në shkollat e zakonshme të arsimit publik, në mënyrë që të shmangen nivelet e larta të përqendrimin të fëmijëve që i përkasin grupeve të paavantazuara.⁵⁴

53. Komiteti i Ministrave i Këshillit të Evropës, Rekomandimi Rek/KM (2012)13.

54. Shih Komisioni Evropian (2015), “Udhëzues për Vendet Anëtare për përdorimin e fondeve dhe investimeve strukturore evropiane për luftën kundër segregimit arsimor dhe hapësinor”.

Vendime të tilla mund të jenë shumë të papëlqyeshme. Planifikimi i përshtatshëm i ofrimit të arsimit me një optikë më gjithëpërfshirëse mund të ndalojë konfliktet sociale, që vijnë nga transferimi i nxënësve ose nga institucionet arsimore që mbyllen. Mes masave të tjera që duhet të merren, është dhe planifikimi i kujdesshëm se ku duhen hapur shkollat, në mënyrë që të sigurohet shpërndarja e fëmijëve të cenusur dhe shpërndarja e duhur e burimeve për të përmirësuar infrastrukturën shkollore në lagjet e varfra, me synim që shkollat të bëhen më tërheqëse. Gjithashtu, kërkohen politika aktive për të diagnostikuar nevojat e veçanta shkollore dhe për të shmangur përqendrimin e nxënësve që vijnë më vonë, sidomos fëmijët e emigrantëve dhe refugjatëve, në shkollat më pak të dëshiruara. Masa të tjera, siç është projektimi i zonave të balancuara sociale, mund të luajnë gjithashtu një rol vendimtar në luftën kundër segregimit shkollor.

6. Rregullimi dhe monitorimi i pranimit në shkollë

Rregulloret për pranimin në shkollë, në Evropë, ndryshojnë nga një sistem arsimor shtetëror në tjetrin. Në disa sisteme marren në konsideratë mundësitë më të mëdha sa i përket zgjedhjes së shkollës, ndërsa në sisteme të tjerë nxënësit shpërndahen tek shkolla më e afërt. Në mënyrë të ngjashme, ndërsa disa sisteme përcaktojnë procedura të qarta për rregullimin e pranimit në shkollë në rastet e regjistrimeve përtej kapacitetit, disa të tjerë u japin shkollave një liri veprimi më të madhe për përzgjedhjen e nxënësve. Siç duket, sa më të buta të jenë rregullat për menaxhimin e pranimit në shkollë, aq më të mëdha janë gjasat që të ndiqen praktika diskriminuese në njësitë e shkollave dhe në vetë ato.

Shtetet duhet të ushtrojnë kompetencat e tyre për të rregulluar pranimin në shkollë, duke patur parasysh parimin e gjithëpërfshirjes.⁵⁵ Për këtë qëllim, procedurat për pranimin në shkollë duhet të përcaktojnë prioritetet për aksesin e nxënësve me nevoja të veçanta dhe nxënësve që i përkasin grupeve të paavantazuara. Praktikrat e tjera pozitive, që ndihmojnë integrimin e nxënësve që i përkasin grupeve të cenusur në shkollat e zakonshme të arsimit publik, përfshijnë dhe futjen e sistemeve që testojnë nëse nxënësit duhet të marrin asistencë nga shteti, dhe të vendeve të rezervuara për nxënësit nga grupe të caktuara të paavantazuara.

Gjithsesi, vendosja e rregullave të qarta për sa i takon procesit të pranimit në shkollë do të jetë e paefektshme nëse nuk do të vendosen mekanizma të fortë monitorues. Autoritetet duhet të vendosin standarde të qarta dhe mekanizma të fortë kontrollues për të siguruar që pranimi në shkollë të bëhet në zbatim të plotë të ligjit. Përveç kësaj, duhet të përcaktohet një sistem sanksionesh për të parandaluar dhe frenuar shkeljet gjatë këtij procesi.

55. Shih raportin për Irlandën (2017), paragrafët 132 dhe 134.

7. Ndalimi i testimit si mjet përzgjedhës

Disa sisteme arsimore i lejojnë shkollat që të përdorin testet si mjete për të përzgjedhur nxënësit. Shpesh, shkollat mbështeten në rezultatet e këtyre testeve për të argumentuar papërshtatshmërinë e shkollës sa i takon nevojave të veçanta të disa nxënësve dhe, si rrjedhojë, për t'i përjashtuar ata nga regjistrimi. Në disa vende, përdorimi i testeve për të kanalizuar romët te shkollat e veçanta për fëmijët me aftësi të kufizuara intelektuale apo psiko-sociale, dhe për të shmangur detyrimin e integritit të tyre në shkollat e zakonshme të arsimit publik, ka qenë praktikë normale. Praktika të tilla testimi janë kritikuar hapur si të njëanshme nga pikëpamja kulturore dhe, për këtë arsye, ato nuk mund të konsiderohen si mjete të drejta për të vlerësuar aftësitë ose nevojat e fëmijëve.⁵⁶ Testet janë përdorur nga shkollat – dhe herë pas here nga vetë mësuesit – që mund të kenë interesa për t'i përjashtuar fëmijët e emigrantëve dhe fëmijët që i përkasin pakicave etnike, meqenëse prania e tyre në shkollë mund të dëmtojë reputacionin social të shkollës, mund ta bëjë punën e tyre më të vështirë dhe mund të ketë ndikim në kërkesën e mundshme të familjeve që i përkasin shumicës së popullsisë.

Ndërsa testet e regjistrimit janë të lejueshme në disa shtete, ato nuk mund të përdoren në mënyrë formale për t'u mohuar fëmijëve aksesin në shkolla të caktuara, një fakt që pothuajse injorohet nga familjet në vështirësi sociale dhe ekonomike ose familjet e emigrantëve.⁵⁷ Për më tepër, këto familje shpesh frikësohen nga mësuesit ose drejtuesit e shkollave dhe, si rrjedhojë, prirjen që ta pranojnë testimin si praktikë legjitime. Ndalimi i regjistrimeve bazuar në teste është mënyra më e mirë për të siguruar që këto teste të mos përdoren si një mjet diskriminues ndaj nxënësve.

8. Vlerësimi i nevojave të nxënësit

Ndalimi i testeve për regjistrimin në shkollë nuk nënkupton eliminimin e vlerësimit individual të nevojave arsimore të nxënësve. Vlerësimi i nevojave për secilin fëmijë përbën një parakusht për të dhënë mbështetje shtesë, kur është e nevojshme, si dhe për të siguruar një ndarje më të balancuar të nxënësve me nevoja të veçanta nëpër shkolla (shih më poshtë).

Vlerësimi i nevojave duhet të kryhet duke përdorur tregues të vlefshëm dhe objektivë, që burojnë vetëm nga nevojat arsimore të fëmijëve. Këto përfshijnë, ndër të tjera, vështirësitë gjuhësore, sidomos sa i përket gjuhës së shkollimit, çdo vështirësi në mësimnxënie ose aftësi të kufizuara, rrethanat vetjake, që mund të

56. Shih Gjykatën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, "D.H. e të tjerë kundër Republikës Çeke", vepër e cituar; gjithashtu, shih Gjykata Evropiane, "Dokument informues për romët dhe endacakët" (2017), vepër e cituar.

57. Shih letrën e datës 7 tetor 2016 nga Komisioneri për të Drejtat e Njeriut i Këshillit të Evropës, Nils Muižnieks, për z. Bohuslav Sobotka, Kryeministër i Republikës Çeke, lidhur me të drejtat e njeriut të romëve dhe personave me aftësi të kufizuara, gjendet në adresën: [https://wcd.coe.int/VieëDoc.jsp?p=&Ref=CommDH\(2016\)36&Language](https://wcd.coe.int/VieëDoc.jsp?p=&Ref=CommDH(2016)36&Language). Gjithashtu, shih raportin për Ish Republikën Jugosllave të Maqedonisë (2012), paragrafët 86 dhe 93.

penjojnë mundësitë e fëmijës për të mësuar në kushtet e duhura dhe në mënyrë të barabartë me të tjerët.⁵⁸ Duhet të theksohet që prejardhja etnike, shtetësia ose rrethanat ekonomiko-shoqërore të fëmijëve nuk duhet të përdoren kurrë si mjete të përafërta të këtyre treguesve objektivë dhe, kështu, caktimi i fëmijëve në shkollat të veçanta bazuar në këto arsye është shkelje e standardeve kundër diskriminimit.

Prandaj, është thelbësore që të zhvillohet një sistem i efektshëm dhe gjithëpërfshirës për vlerësimin e nevojave arsimore dhe shoqërore të nxënësve. Ky sistem duhet të jetë i pavarur nga shkollat dhe funksionimi i tij duhet të monitorohet në mënyrë të kujdesshme dhe të rregullt nga autoritetet. Siç u përmend më lart, testet për regjistrimin në shkollat nuk duhet të konsiderohen asesi si mjete të vlefshme për të vlerësuar nevojat e fëmijëve.

Shumë sistemeve arsimore u mungon ky mjet kaq transparent dhe objektiv për të vlerësuar nevojat arsimore. Një numër edhe më i lartë i tyre e kryen vlerësimin e nevojave të nxënësve vetëm pasi këta janë regjistruar tashmë në shkollat e veçanta, duke ndaluar kështu një ndarje të balancuar të nxënësve nëpër shkollat. Shtetet duhet të sigurojnë mjetet dhe ekspertizën e nevojshme për të vlerësuar nevojat e nxënësve përpara se ata të fillojnë shkollën. Vetëm duke i paraprirë vlerësimin të nevojave do të bëhet e mundur shpërndarja e drejtë e nxënësve që i përkasin grupeve të cënueshme ose atyre me vështirësi në mësimnxënie nëpër shkollat të ndryshme, dhe shpërndarja në mënyrë të efektshme e burimeve materiale dhe njerëzore shtesë, të nevojshme për të siguruar që fëmijët e cënueshëm të kenë mundësi të gëzojnë plotësisht të drejtën e tyre për arsim. Në praktikë, kjo nënkupton që vlerësimi i nevojave të kryhet përpara se fëmija të futet në arsimin fillor, përmes veprimeve të bashkërenduara nga autoritetet lokale dhe shërbimet arsimore, shoqërore dhe shëndetësore.

9. Shpërndarja e drejtë e nxënësve që i përkasin grupeve të cënueshme

Një sistem gjithëpërfshirës dhe transparent për vlerësimin e nevojave të nxënësve mund të rezultojë i paefektshëm nëse nuk merren masa për të balancuar shpërndarjen e nxënësve me nevojat të veçanta. Mungesa e masave të tilla përjetëson sistemet e pabarabarta, në të cilat disa shkollat kanë përqendrim të madh të fëmijëve nga grupet e cënueshme, të cilët mund të kenë nevojat të veçanta arsimore, ndërsa të tjerat janë shumë më homogjene nga pikëpamja shoqërore dhe akademike.

Prandaj është e domosdoshme pasja e një kuadri të duhur rregullator për të shmangur përqendrimet e mëdha të fëmijëve të cënueshëm në shkollat e

58. Shih veçanërisht Rekomandimin e Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës Rek/KM(2008)4 për forcimin e integritit të fëmijëve të emigrantëve dhe me prejardhje emigrantësh, dhe Rekomandimin Rek/KM(2014)5 për rëndësinë e aftësive në gjuhën e shkollimit për barazinë dhe cilësinë në arsim dhe për suksesin e procesit arsimor.

veçanta.⁵⁹ Çdo shkollë, që përfiton nga fondet publike, duhet të rezervojë një numër minimal vendesh për nxënësit e cenueshëm, të cilët mund të kenë nevoja të veçanta. Përveç kësaj, rekomandohet fuqishëm që shtetet të vendosin një prag maksimal të vendeve për fëmijë të tillë, për çdo shkollë.⁶⁰ Nëse vlerësimi për nevojat e fëmijëve kryhet në mënyrën e duhur, ky prag duhet të përkojë me numrin e fëmijëve të cenueshëm në një lagje ose në një territor të caktuar, duke siguruar kështu që përbërja e shkollës të reflektojë përbërjen e popullsisë në atë njësi administrative.

Përveç kësaj, autoritetet mund të ndërmarrin hapa për të parandaluar që nxënësit, që i bashkohen më vonë procesit mësimor – të cilët mund të kenë më shumë nga këto vështirësi legjitime, sidomos fëmijët emigrantë dhe refugjatë – të përqendrohen në shkolla që kërkojnë më pak dhe që, zakonisht, kanë shumë pak burime.

Rregullimi i raporteve në klasat e shkollave që ndodhen në zonat e paavantazuara, dhe sigurimi që nxënësit, të cilët i bashkohen më vonë procesit mësimor, të shpërndahen në mënyrë të barabartë mes shkollave në zonën e referencës, janë masa që mund të ndalojnë përqendrimin e madh të nxënësve nga grupe të paavantazuara dhe me nevoja të veçanta arsimore në shkolla të caktuara.

10. Përcaktimi i njësive vendore që kanë shkolla të balancuara nga pikëpamja sociale

Ndonëse nuk është i vetmi faktor që shkakton segregimin shkollor, segregimi nga pikëpamja e banimit ka një ndikim të pamohueshëm për përqendrimin e fëmijëve nga grupet e cenueshme në shkolla të veçanta. Nëse shkollat e njësive vendore përkrijnë me njësi administrative që kanë përqendrim të madh të personave nga grupet e paavantazuara, ka gjasa që dhe shkolla të riprodhojnë nivele të larta të segregimit nga pikëpamja e banimit.

Formësimi i njësive alternative shkollore, që ndërthurin lagjet me karakteristika të ndryshme shoqërore, mund të bëjë të mundur procesin e shpërndarjes më të balancuar të nxënësve nga grupet e cenueshme dhe të çojë në një sistem arsimor më gjithëpërfshirës. Ripërcaktimi i zonave shkollore ose njësive shkollore mund të ndërthuret me një politikë për transportin e nxënësve (me autobus) në mënyrë që të realizohet një ndarje më e balancuar e nxënësve nga pikëpamja shoqërore. Megjithatë, ndërsa transporti me autobus mund të jetë i efektshëm në kuadrin e një sistemi arsimor që shkakton segregim të madh, ky transport duhet të përdoret në mënyrë të arsyeshme dhe duhet të jetë i balancuar kundrejt parimit të afërsisë dhe nevojës së përfshirjes së komunitetit në arsim.

59. Shih raportet për: Irlandën (2017), paragrafi 136; Malin e Zi (2014), paragrafi 76; dhe Sllovakinë (2015), paragrafi 84.

60. Shih shembujt nga Agjencia e Bashkimit Evropian për të Drejtat Themelore (2017), "Së bashku në BE: nxitja e pjesëmarrjes së emigrantëve dhe pasardhësve të tyre", f. 41, gjendet në adresën: <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/migrant-participation>.

11. Caktimi i mësuesve më të mirë në shkollat më problematike

Siç është përmendur dhe më lart, në shkollat me nivel ekonomik më të ulët ndërrimi i mësuesve zakonisht është shumë i shpeshtë. Problemet shoqërore, pritshmëritë e ulëta mësimore, vështirësitë lidhur me zhvillimin e karrierës dhe mungesa e stimujve për të punuar në shkolla me nivel ekonomik të ulët nxisin ndërrimet e shpeshta të mësuesve dhe ndalojnë konsolidimin e projekteve arsimore të qëndrueshme dhe afatgjata. Disa shtete kanë një sistem stimujsh për rritjen profesionale të mësuesve, në të cilin rruga e karrierës mund të zhvillohet bazuar në performancën e shkollës dhe të mësuesit. Megjithatë, janë të rralla masat që lidhin ecurinë e karrierës me të punuarit në shkollat që ndodhen në lagjet me nivel ekonomik dhe social më të ulët. Kjo mungesë stimujsh krijon mungesë stabiliteti dhe sjell ndërrimin e mësuesve në shkollat me nivel ekonomik të ulët, dhe ndalon mësuesit që të specializohen dhe të fitojnë ekspertizën profesionale që nevojitet në këto shkolla.

Krijimi i një sistemi gjithëpërfshirës për stimujt profesionalë mund të tërheqë mësues shumë të kualifikuar në shkolla që ndodhen në zona me nivel ekonomik dhe social të ulët, gjë që, nga ana tjetër, mund t'i bëjë këto shkolla më tërheqëse për familjet që, normalisht, do të kundërshtonin që t'i regjistronin fëmijët e tyre në to.

Përveç kësaj, për mësuesit, që punojnë në këto shkolla, duhet të sigurohet trajnim i veçantë (përpara fillimit dhe në vazhdim të procesit të mësimdhënies) dhe mbështetje (përfshirë dhe vendosjen e mësuesve ndihmës), në mënyrë që të jenë në gjendje që të përshtasin metodat e mësimdhënies dhe t'u përgjigjen në mënyrë të përshtatshme nevojave të nxënësve. Ndër të tjera, Rekomandimet e Komitetit të Ministrave për forcimin e integritetit të fëmijëve të emigrantëve dhe me prejardhje emigrantësh, përbëjnë udhëzime të dobishme në këtë drejtim.⁶¹

12. Promovimi i pjesëmarrjes së prindërve në shkollë

Izolimi i familjeve me prejardhje emigrantësh ose nga pakicat etnike dhe mungesa e tyre në veprimtaritë dhe jetën shkollare përbën një pengesë të rëndësishme për arsimin gjithëpërfshirës dhe një faktor që shkakton segregim shkollor. Mungesa e politikave të përshtatshme për të nxitur përfshirjen e prindërve në arsim krijon një distancë kulturore mes familjeve dhe shkollës, forcon mbylljen sociale dhe zvogëlon mundësitë për kontakte ndërkulturore. Mungesa e informacionit dhe e përfshirjes pozitive, veçanërisht, mund t'i çojë prindërit që të japin miratimin e tyre për segregimin shkollor të fëmijëve të tyre.⁶²

Vetëm pak shtete kanë hartuar politika të veçanta për të kontaktuar dhe për të përfshirë, për shembull, familjet e emigrantëve. Megjithatë, puna kërkimore në nivel ndërkombëtar ka treguar se përfshirja e prindërve ka një ndikim të qartë

61. Rekomandimi Rek/KM(2008)4. Shih, në veçanti, seksionin B për rekrutimin dhe rritjen profesionale të stafit.

62. Shih raportin për Republikën Çeke (2013), paragrafët 58 dhe 63.

pozitiv për klimën e shkollës, kohezionin social të komunitetit dhe performancën arsimore.⁶³ Për këtë arsye, përfshirja e prindërve në shkollë dhe në komunitet duhet të jetë një komponent thelbësor i politikave arsimore gjithëpërfshirëse. Shtetet duhet të krijojnë kushtet për të siguruar që të gjithë familjet të jenë të mirëpritura në shkollë dhe në komunitet në nivel lokal, t'u dëgjohet zëri dhe të jenë pjesë në proceset e vendimmarrjes.⁶⁴ Praktikrat pozitive përfshijnë shkollën ose ndërmjetësit e komunitetit, të cilët shpesh luajnë një rol të rëndësishëm në ngushtimin e hendekut mes shkollave dhe familjeve.⁶⁵

-
63. Shih, për shembull, prezantimin e Schnell P., Fibbi R., Crul M. dhe Montero-Sieburth M. (2015), "Përfshirja e familjes dhe suksesi në arsim i fëmijëve të emigrantëve në Evropë. Perspektiva krahasuese", "Studime krahasuese për emigracionin", vol. 3, nr. 14.
 64. Rekomandimi Rek/KM(2008)4. Shih, në veçanti, seksionin F, për mbështetjen e prindërve të fëmijëve emigrantë.
 65. Shih Rekomandimin e Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës Rek/KM(2012)9 për Vendet Anëtare për ndërmjetësimin si një mjet i efektshëm për promovimin e respektit për të drejtat e njeriut dhe përfshirjen sociale të romëve; dhe Rekomandimi Rek/KM(2009)4 për arsimimin e romëve dhe endacakëve në Evropë. Gjithashtu, shih raportet për: Francën (2015), paragrafët 165-166 dhe 2015; Malin e Zi (2014), paragrafi 76; Norvegjinë (2015), paragrafi 77; Rumaninë (2014), paragrafi 188; Sllovakinë (2015), paragrafi 111; dhe Ish Republikën Jugosllave të Maqedonisë (2012), paragrafi 91.

Shtojcë

Dokumentet ndërkombëtare që shërbejnë si referencë

Organizatrat ndërkombëtare

Këshilli i Evropës:

Komisioneri për të Drejtat e Njeriut i Këshillit të Evropës (2016), “Koha që Evropa të trajtojë saktë integrimin e emigrantëve”, relacion.

Koment për të Drejtat e Njeriut (2015), “Arsimi gjithëpërfshirës jetësor për kohezionin social në shoqëritë e ndryshme”.

Komiteti i Ministrave i Këshillit të Evropës

Rekomandimi Rek/KM(2014)5 i Komitetit të Ministrave për Vendet Anëtare, për rëndësinë e aftësive në gjuhën e shkollimit për barazinë dhe cilësinë në arsim dhe për suksesin e procesit arsimor.

Rekomandimi KM/Rek(2012)13 i Komitetit të Ministrave për Vendet Anëtare për sigurimin e cilësisë në arsim.

Rekomandimi Rek/KM(2009)4 i Komitetit të Ministrave për Vendet Anëtare për arsimimin e romëve dhe endacakëve në Evropë.

Rekomandimi Rek/KM(2008)4 i Komitetit të Ministrave për Vendet Anëtare për forcimin e integritit të fëmijëve të emigrantëve dhe me prejardhje emigrantësh.

Komisioni Evropian kundër Racizmit dhe Intolerancës (KERI),

Rekomandimi nr. 7(2002) i Politikës së Përgjithshme “Për politikat kombëtare për të luftuar racizmin dhe diskriminimin racial”.

Rekomandimi nr. 10 (2006) i Politikës së Përgjithshme “Për luftën kundër racizmit dhe diskriminimit racial në arsimin shkollor dhe përmes tij”.

Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut, dokument informues për romët dhe endacakët (i përditësuar në qershor 2017).

Asambleja Parlamentare, Rezoluta 2097(2016) “Për aksesin në shkolla dhe arsimin për të gjithë fëmijët” (2015).

Projekti “Mbështetja rajonale për arsimin gjithëpërfshirës”, Raport përmbledhës “Ndërtimi i skemës së politikave për arsimin gjithëpërfshirës” (2014) dhe “Raporti i diskutimeve” (2014).

Institucionet e tjera:

Komisioni Evropian (2016), “Integrimi i refugjatëve dhe emigrantëve përmes arsimit. Të ndërtosh ura brenda shoqërive të ndara”. Platforma për të Mësuarin gjatë gjithë Jetës.

Komisioni Evropian (2015), “Udhëzues për Vendet Anëtare për përdorimin e fondeve evropiane strukturore dhe të investimeve për luftën kundër segregimit arsimor dhe hapësinor”, Fondet Evropiane Strukturore dhe të Investimeve.

Komisioni Evropian (2014), Raporti “Për diskriminimin e fëmijëve romë në arsim”, Drejtoria e Përgjithshme për Drejtësinë.

Komisioni Evropian (2013), “Mbështetja për fëmijët me nevoja të veçanta arsimore” (*SEN*). Punësimi, Çështjet Sociale & Përfshirja.

Gjykata Evropiane e Audituesve (2016), “Nismat e politikave të BE-së dhe mbështetja financiare për integrimin e romëve: progresi domethënës i arritur gjatë dhjetëvjeçarit të fundit, por, në terren, nevojiten përpjekje të mëtejshme”, Raporti Special, Luksemburg.

Agjencia e Bashkimit Evropian për të Drejtat Themelore (FRA, 2017), “Situata aktuale e emigracionit në BE: arsimi”.

Agjencia e Bashkimit Evropian për të Drejtat Themelore (FRA, 2017), “Së bashku në BE: nxitja e pjesëmarrjes së emigrantëve dhe pasardhësve të tyre”, Luksemburg: Zyra e Publikimeve të Bashkimit Evropian.

Agjencia e Bashkimit Evropian për të Drejtat Themelore (FRA, 2017), “Anketimi i dytë i Bashkimit Evropian për pakicat dhe Diskriminimin” (EU-MIDIS II) “Romët – fakte të përzgjedhura”.

OBEZH (2012), “Barazia dhe cilësia në arsim: mbështetja e nxënësve dhe shkollave të paavantazuara”, Botimet e OBEZH-it, Paris.

UNESCO (2009), “Udhëzues të politikave për përfshirjen në arsim”, UNESCO, Paris.

UNICEF, Evropa dhe Azia Qendrore, portali për arsimin rajonal gjithëpërfshirës, gjendet në adresën: <http://www.inclusive-education.org>, hyrja është mundësuar më datë 13 korrik 2017.

Komisioni i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (2016), Koment i Përgjithshëm nr. 4: neni 24, “E drejta për arsim gjithëpërfshirës”.

Banka Botërore (2014), Manual “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së romëve”. Uashington, DC: Grupi i Bankës Botërore.

Referenca të tjera

Agjencia Evropiane për Nevojat e Veçanta në Arsim, Shprehje qëndrimi “Për arsimin gjithëpërshirës” (2016); “Zhvillimi i një korpusi treguesish për arsimin gjithëpërshirës në Evropë” (2014).

Rrjeti Evropian i Avokatëve të Popullit për Fëmijë (RREAPF, 2016), “Mundësi të barabarta për të gjithë fëmijët për arsim”, Shprehje qëndrimi.

Qendra FXB për të Drejtat e Njeriut dhe të Drejtat Shëndetësore (2015), “Strategjitë dhe taktikat për të luftuar segregimin e fëmijëve romë në shkollë. Raste studimore nga Rumania, Kroacia, Hungaria, Republika Çeke, Bullgaria dhe Greqia”, Universiteti i Harvardit.

Fondi për Arsimin e Romëve, “Përmbledhje e mekanizmave kundër segregimit” (2015).

Tomaševski K. (2001), “Detyrimet për të drejtat e njeriut: për ta bërë arsimin të disponueshëm, të aksesueshëm, të pranueshëm, dhe të përshtatshëm”, “Bazat për të drejtën për arsim” nr. 3, Instituti “Raoul Wallenberg” për të Drejtat e Njeriut dhe të Drejtën Humanitare, *Lund / Sida*, Stokolm.

Komisioneri për të Drejtat e Njeriut është një institucion jogjyqësor i pavarur dhe i paanshëm, që është themeluar në vitin 1999 nga Këshilli i Evropës për të rritur ndërgjegjësimin dhe respektimin e të drejtave të njeriut në Vendet Anëtare.

Në veprimtaritë e tij ky institucion përqendrohet në tri fusha kryesore, të lidhura ngushtë me njëra-tjetrën:

- ▶ vizita në terren dhe dialog me autoritetet vendase dhe shoqërinë civile,
- ▶ studime tematike dhe këshilla lidhur me punën sistematike për të drejtat e njeriut; dhe
- ▶ veprimtaritë për rritjen e ndërgjegjësimit.

Komisioneri aktual, Nils Muižnieks, filloi ushtrimin e funksioneve të tij në maj 2012. Ai zëvendësoi Thomas Hammarberg (2006-2012) dhe Álvaro Gil-Robles (1999-2006).

www.commissioner.coe.int

PREMS 105017

ENG

www.coe.int

Këshilli i Evropës është organizata kryesore për të drejtat e njeriut në Evropë. Kjo organizatë ka 47 vende anëtare, 28 prej të cilave janë anëtare të Bashkimit Evropian. Të gjithë vendet anëtare të Këshillit të Evropës kanë nënshkruar Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, një marrëveshje që është hartuar për të mbrojtur të drejtat e njeriut, demokracinë dhe sundimin e ligjit. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut mbikëqyr zbatimin e Konventës në vendet anëtare.

COMMISSIONER
FOR HUMAN RIGHTS

COMMISSAIRE AUX
DROITS DE L'HOMME

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE